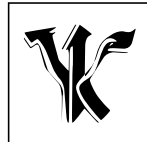

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**ЕКСПЕРТ:
ПАРАДИГМИ ЮРИДИЧНИХ НАУК
І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

**EXPERT: PARADIGM OF LAW
AND PUBLIC ADMINISTRATION**

№ 2 (26), 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Експерт: парадигми юридичних наук
і державного управління
Видається з 2018 року
Періодичність: 6 разів на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 7 від 05.07.2023)
Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, ResearchBib,
Turkish Education Index, Polish Scholarly Bibliography,
Google Scholar, "Україніка наукова", ESJI .
Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 № 1643 (Додаток 4) журнал включено
до Переліку наукових фахових видань України
у категорії «Б».
Спеціальності: 081 – Право, 281 – Публічне управління
та адміністрування, 293 – Міжнародне право.
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.
Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат,
цифр несуть автори матеріалів. Редакція залишає за
собою право на незначне редагування і скорочення
(зі збереженням авторського стилю та головних
висновків). Редакція не завжди поділяє думки авторів
та не несе відповідальності за надану ними інформацію.
Матеріали подано в авторській редакції.
Передрук — тільки з дозволу редакції.
Адреса редакційної колегії:
ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна Академія
управління персоналом"
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
Офіційний сайт видання:
www.journals.maup.com.ua/index.php/expert

Expert: paradigm of law and public administration
Published from 2018
Pereodisity: 6 times a year
Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 7 from July 5, 2023)
Collection is included to the international
and domestic scientometrics databases Index
Copernicus International, ResearchBib, Turkish Education
Index, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar,
"Україніка наукова", ESJI .
According to the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine (Annex 4), the journal is included
in the List of scientific professional publications of Ukraine,
which have been assigned the category «B».
Subject Areas: 081 – Law, 281 – Public management
and administration, 293 – International law.
The articles were checked for plagiarism
using the software StrikePlagiarism.com developed
by the Polish company Plagiat.pl.
The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors reserves
the right for a little change and reduction
(with preservation of the author's style and main
conclusions). Editors can not share the world views of the
authors and are not responsible for the information provided.
Materials filed in the author's edition.
Reprinting — with the editorial's permission strictly.
Address of the editorial board:
Interregional Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039
Official site:
www.journals.maup.com.ua/index.php/expert

Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління : збірник. № 2 (26), 2023. Київ : ПрАТ "ВНЗ
"Міжрегіональна Академія управління персоналом", 2023. 68 с.

Головний редактор

Щокін Ростислав Георгійович, доктор юридичних наук, професор, Президент Міжрегіональної Академії управління персоналом

Заступник головного редактора

Кислий Анатолій Михайлович, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

1. Акімова Людмила Миколаївна, доктор наук з державного управління, професор, Заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування.

2. Барабаш Юрій Григорович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, проректор з навчальної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

3. Батанов Олександр Васильович, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

4. Берназюк Ян Олександрович, доктор юридичних наук (конституційне право; муніципальне право), професор кафедри конституційного та міжнародного права, Заслужений юрист України, професор кафедри Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського.

5. Валюх Андрій Миколайович, доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

6. Вечорек Лешик, доктор хабілітований, доцент, завідувач кафедри кримінального права, кримінології та криміналістики Факультету юридичних і суспільних наук Університету ім. Яна Кохановського в м. Кельц (Польща).

7. Воротін Валерій Євгенович, доктор наук з державного управління, професор, завідувач відділу комплексних проблем державотворення Інституту законодавства Верховної Ради України.

8. Гурковський Володимир Ігорович, доктор наук з державного управління, старший дослідник, Перший заступник директора ВГО «Центр дослідження проблем публічного управління».

9. Кайдашев Роман Петрович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

10. Кіслов Денис Васильович, доктор наук з державного управління, доцент, академік Української академії наук, Академік Національної Академії наук вищої освіти України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

11. Коваленко Валентин Васильович, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України.

12. Козаченко Олександр Іванович, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом.

13. Кравчук Володимир Миколайович, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки.

14. Кринична Ірина Петрівна, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту захисту інформації Державного університету телекомунікацій.

15. Міхальський Томаш, доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету, Гданськ, Польща.

16. Мотренко Тимофій Валентинович, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, доктор філософських наук, професор, Академік Національної академії педагогічних наук України.

17. Нестерович Володимир Федорович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.

18. Нестор Наталія Володимирівна, доктор юридичних наук, заступник директора з наукової роботи Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, Заслужений юрист України.

19. Ніколас Шмітт, кандидат наук, старший науковий співробітник Інституту федералізму Університету Фрібургу (Швейцарія).

20. Новак-Каляєва Лариса Миколаївна, доктор наук з державного управління, професор.

21. Орлова Наталія Сергіївна, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Київського національного торговельно-економічного університету.

22. Рябцев Геннадій Леонідович, доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, професор Києво-Могилянської школи врядування, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень, директор спеціальних проектів Науково-технічного центру «Псіхея», член Експертної ради Міністерства енергетики України, член Комітету з питань розвитку економічної конкуренції Торгово-промислової палати України, експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

23. Скрипнюк Олександр Васильович, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України, заступник директора Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

24. Сопілко Ірина Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету.

25. Стрельбицька Лілія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії Служби безпеки України.

26. Стрельбицький Микола Павлович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національної безпеки Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”.

27. Сурай Інна Геннадіївна, доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор, професор кафедри публічної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

28. Тимошик Лілія Павлівна, кандидат економічних наук, учений секретар Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, судовий експерт, оцінювач.

29. Титко Анна Василівна, кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ.

30. Хаджирадева Світлана Костянтинівна, доктор наук з державного управління, професор, заступник директора Української школи урядування – керівник Центру оцінювання кандидатів на зайняття посади державної служби.

31. Яблонська-Бонса Йоланта, професор, доктор юридичних наук, керівник кафедри теорії, філософії та історії

права Академії Леона Козьмінського в Варшаві, Головний редактор часопису «Критика права» (Польща).

32. Якимчук Аліна Юріївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

33. Янчук Артем Олександрович, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, радник Першого заступника Голови Верховної Ради України.

34. Яровой Тихон Сергійович, доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

35. Яскренія Єжи, професор, доктор хабілітований (Dr Hab), декан Факультету юридичних і суспільних наук Університету ім. Яна Кохановського в м. Кельце, завідувач кафедри конституційного, європейського і міжнародного публічного права, Віце-президент Правління Польського Товариства конституційного права, Спікер Товариства Польських парламентаріїв, член Правління Європейського Товариства колишніх парламентаріїв Ради Європи (FP-AP) в Парижі (Польща).

Chief Editor

Shchokin Rostyslav Heorhiiovych, Doctor of Law, Professor, President of the Interregional Academy of Personnel Management

Deputy Editor

Kyslyi Anatolii Mykhailovych, Honored Lawyer of Ukraine, Doctor of Law, Professor, Director of Educational and Scientific Institute of Law. Prince Vladimir the Great, Interregional Academy of Personnel Management.

1. Akimova Lyudmyla Mykolayivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Professor of the Department of Finance and Economic Security of the National University of Water Management and Nature Management.

2. Barabash Yuriy Hryhorovych, Doctor of Law, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Vice-Rector for Academic Affairs of the National Law University named after Yaroslav the Wise.

3. Batanov Oleksandr Vasyliovych, Doctor of Law, Professor, Leading Researcher of the Department of Constitutional Law and Local Self-Government of the Institute of State and Law named after VM Koretsky NAS of Ukraine.

4. Bernazuk Jan Oleksandrovych, Doctor of Law (constitutional law; municipal law), Professor of the Department of Constitutional and International Law, Honored Lawyer of Ukraine, Professor of the Department of Tavriya National University. VI Vernadsky.

5. Gurkovsky Volodymyr Ihorovych, Doctor of Science in Public Administration, Senior Researcher, First Deputy Director of the Center for Public Administration Problems.

6. Jablonska-Bonsa Jolanta, Professor, Doctor of Law, Head of the Department of Theory, Philosophy and History of Law of the Leon Kozminski Academy in Warsaw, Editor-in-Chief of the journal Critique of Law (Poland).

7. Kaidashev Roman Petrovich, Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Administrative, Financial and Banking Law of the Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great PJSC «Interregional Academy of Personnel Management».

8. Khadzhiradeva Svitlana Kostiantynivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Deputy Director of the Ukrainian School of Government - Head of the Center for Evaluation of Candidates for Civil Service Positions. ORCID, Google Academy.

9. Kislov Denys Vasyliovych, Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

10. Kovalenko Valentyn Vasyliovych, Doctor of Law, Professor, Leading Researcher of the Copyright and Related Rights Sector of the Laboratory of Copyright and Information Technologies of the Research Center for Forensic Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine.

11. Kozachenko Oleksandr Ivanovych, Candidate of Law, Senior Researcher, Professor of the Department of Security Management, Law Enforcement and Anti-Corruption Activities of the Interregional Academy of Personnel Management.

12. Kravchuk Volodymyr Mykolayovych, Doctor of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Constitutional, Administrative and International Law of Volyn National University named after Lesya Ukrainka.

13. Krynychna Iryna Petrivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration and Administration of the Educa-

tional and Scientific Institute of Information Protection of the State University of Telecommunications.

14. Motrenko Tymofii Valentinovich, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of Philosophy, Professor, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

15. Nesterovych Volodymyr Fedorovych, Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of State and Legal Disciplines of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko.

16. Nestor Natalia Vladimirovna, Doctor of Law, Deputy Director for Research at the Kyiv Research Institute Institute of Forensic Science, Honored Lawyer of Ukraine, ORCID, Google Academy.

17. Nicholas Schmitt, PhD, senior researcher at the Institute of Federalism, University of Friborg (Switzerland).

18. Novak-Kalyaeva Larysa Mykolayivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor.

19. Orlova Natalia Sergeevna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of Public Administration and Administration of Kyiv National University of Trade and Economics.

20. Ryabtsev Hennadiy Leonidovych, Doctor of Science in Public Administration, Candidate of Technical Sciences, Professor, Professor of Kyiv-Mohyla School of Government, Chief Researcher of the National Institute for Strategic Studies, Director of Special Projects of the Psycho Scientific and Technical Center, Member of the Expert Council of the Ministry of Energy of Ukraine, member of the Committee on Economic Competition Development of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, expert of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education.

21. Skrypniuk Oleksandr Vasyliovych, Doctor of Law, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Deputy Director of the Institute of State and Law. V.M. Koretsky NAS of Ukraine.

22. Sopilko Iryna Mykolayivna, Doctor of Law, Professor, Excellence in Education of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Dean of the Faculty of Law of the National Aviation University.

23. Strelbytska Lilia Mykolayivna, Doctor of Law, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Head of the Department of Civil Law Disciplines of the National Academy of Security Service of Ukraine.

24. Strelbytsky Mykola Pavlovych, Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of National Security of the Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great PJSC «Interregional Academy of Personnel Management».

25. Surai Inna Gennadiyivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Policy, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

26. Titko Anna Vasylivna, Candidate of Law, Leading Researcher of the National Academy of Internal Affairs.

27. Tomasz Michałski, Doctor of Science, Associate Professor of the Department of Geography of Regional Development, University of Gdańsk, Gdańsk, Poland.

28. Tymoschyk Lilia Pavlivna, Candidate of Economic Sciences, Scientific Secretary of the Research Center for Forensic Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, forensic expert, appraiser.

29. Valyukh Andriy Mykolayovych, Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration of Documentation and Information Activity of the National University of Water Management and Nature Management.

30. Vechorek Leshyk, habilitated doctor, associate professor, head of the Department of Criminal Law, Criminology and Criminology, Faculty of Law and Social Sciences, University. Jan Kochanowski in Kielce (Poland).

31. Vorotin Valeriy Yevhenovych, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Department of Complex Problems of State-Building of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine.

32. Yakymchuk Alina Yuriyivna, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Public Administration, Documentation and Information Activity of the National University of Water Management and Nature Management.

33. Yanchuk Artem Oleksandrovych, Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Adviser to the First Deputy Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine.

34. Yarovoy Tikhon Sergeevich, Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

35. Yaskrenia Jerzy, Professor, Doctor Habilitated (Dr Hab), Dean of the Faculty of Law and Social Sciences, University. Jan Kokhanowski in Kielce, Head of the Department of Constitutional, European and International Public Law, Vice-President of the Board of the Polish Society of Constitutional Law, Speaker of the Society of Polish Parliamentarians, Member of the Board of the European Society of Former Parliamentarians (FP-AP) in Paris (Poland).

Андрейцев В. В.

Нормативно-правові засади технічного регулювання господарської діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки в економічній сфері: господарсько-правові аспекти.....8

Денєга В. Б., Петровський П. М.

Оптимізація компетенції органів місцевого самоврядування: ризики децентралізації.....18

Коломієць Є. В.

Особливості впровадження е-урядування в діяльності органів виконавчої влади в період дії правового режиму воєнного стану.....25

Лисенко С. О.

Розробка адміністративно-правових засад підготовки опитування із використанням поліграфа.....32

Папакіна Г. С.

Ідентифікація об'єктів нерухомого майна в умовах воєнного та післявоєнного станів.....37

Пархоменко С. А.

Забезпечення Президентом України своєчасності заходів з воєнної безпеки в умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України (теоретико-правовий аспект).....42

Тупіков В.

Етнонаціональні процеси сучасності у вимірі потенційних загроз для державності України.....53

Шевчук Р. В.

До проблеми реформування системи охорони здоров'я в Україні.....61

Тупіков Вячеслав,

аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, вул. Фроментівська, 2, Київ, Україна, 03039

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ПРОЦЕСИ СУЧАСНОСТІ У ВИМІРІ ПОТЕНЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню та аналізу етнонаціональних процесів сучасності і визначає можливі напрями подальших наукових досліджень. Розглянувши норми Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р., Закону України «Про корінні народи України» від 01.07.2021 р. та Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. в статті надаються рекомендації стосовно тих викликів, які стоять перед державою в теперішній період боротьби за свою незалежність на фоні геополітичного світового розлому та переходу людства до нового технологічного укладу. Дослідження проведені в статті застерігають про недопустимість нехтуванням процесами міграційних рухів 2022-2023 рр., які відзначають необхідність динамічного реформування нормативно-правових актів захисту прав національних меншин та української титульної більшості. Наводяться дослідження етнонаціональних процесів у період від здобуття Україною незалежності до сьогоднішнього дня з метою урахування проблематики захисту прав національних меншин в Україні. Аналізується державна політика, яку проводять органи влади, виокремлені спільні і відмінні засади її реалізації, а також участь етнічних спільнот у політичних процесах. Стаття спирається та проводить аналіз нормативно-правової бази у період незалежності України щодо захисту прав національних меншин та української титульної більшості. Загальний висновок статті вказує на необхідність ефективної взаємодії держави, як з національними меншинами так і з українською нацією, демонструє, що етнонаціональні процеси у період сучасності мають дуже вагомe значення для майбутнього України.

Ключові слова: етнонаціональні процеси, національні меншини, захист прав національних меншин, спільноти, корінні народи, об'єднані територіальні громади.

Тупіков Viacheslav,

Postgraduate Student at the Department of Public Administration, interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska str., Kyiv, Ukraine, 03039

ETHNO-NATIONAL PROCESSES OF OUR TIME, POTENTIAL THREATS TO THE STATEHOOD OF UKRAINE

The article is devoted to research and analysis of modern ethno-national processes and defines possible directions of further scientific research. Having considered the norms of the Law of Ukraine "On National Minorities (Communities) of Ukraine" dated 12/13/2022, the Law of Ukraine "On Indigenous Peoples of Ukraine" dated 07/01/2021 and the Law of Ukraine "On Voluntary Unification of Territorial Communities" dated 02/05/2015 The article provides recommendations regarding the challenges facing the state in the current period of the struggle for its independence against the background of the geopolitical world rift and the transition of humanity to a new technological order. The research carried out in the article warns about the inadmissibility of neglecting the processes of migration movements in 2022-2023, which indicate the need for dynamic reformation of normative legal acts protecting the rights of national minorities and the Ukrainian titular majority. Studies of ethno-national processes in the period from Ukraine's gaining of independence to the present are given for the possibility of taking into account the issues of protecting the rights of national minorities in Ukraine. The state policy carried out by the authorities is analyzed, the common and distinctive principles of its implementation are singled out, as well as the participation of ethnic communities in political processes. The article is based on and analyzes the legal framework during the period of independence of Ukraine regarding the protection of the rights of national minorities and the Ukrainian titular majority. The general conclusion of the article indicates the need for effective interaction of the state, both with national

minorities and with the Ukrainian nation, demonstrates that ethno-national processes in the modern period are of great importance for the future of Ukraine.

Key words: *ethno-national processes, national minorities, protection of the rights of national minorities, communities, indigenous peoples, united territorial communities.*

Постановка проблеми. В даний час українського державотворення, в момент вибору нового проекту подальшого розвитку держави важливо дослідити недоліки, прогалини та ризики закладені в чинному законодавстві щодо захисту прав національних меншин та української нації. Аналіз питань сучасної етнонаціональної політики України певним чином повинен спиратись на історичний досвід попередніх етапів розвитку національних меншин та української титульної більшості, а також на міжнародний досвід. В умовах сьогоденної боротьби української нації та національних меншин України за своє майбутнє на теренах України, в період з моменту проголошення незалежності України та по сьогодення питання етнонаціональних процесів особливо актуалізується. Надавши об'єктивну оцінку науковим роботам з цієї проблеми, можна визначити сучасні напрями подальших наукових досліджень, що стане досить суттєвим внеском у виборі вектору майбутнього розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових роботах та політологічній літературі найбільш широко висвітлені питання ролі і місця національних меншин у національній структурі країни, взаємин держави та національних меншин, питання формування, чисельності та громадської діяльності національних меншин. Однак дослідники практично оминають питання участі національних меншин у політичному житті держави, політичної мобілізації національних меншин, формування політичної еліти національних меншин, представництва національних меншин в органах влади різних рівнів, а також взаємодії національних меншин та української нації – титульної більшості. Починаючи з 1991 р. та за всі роки незалежності в період побудови державності, становлення інститутів громадянського суспільства з часом почали формуватися передумови для забезпечення багатогранного розвитку національних меншин. В Україні наукові дослідники аналізували різні положення проблем захисту прав і свобод національних меншин, їх статусу та розвитку, серед тих які приділили цьому питання достатню увагу: В.Б. Євтух, Л.І. Лойко, О.В. Картунов, В.О. Нікітюк, О.М. Майборода, В.Р. Махманович, М.І. Пірен, П.І. Надолішний, В.А. Скуратівський, та інші. Враховуючи світову практику та будуючи механізми застосування державного законодавства і виконання міжнародно-право-

вих зобов'язань України щодо захисту прав національних меншин та прав української титульної нації, неможливо ігнорувати виклики для української нації в період протікання етнонаціональних процесів сучасності в Україні та потенційні загрози для державності України.

Метою статті є дослідження етнонаціональних процесів сучасності за для можливості урахування викликів для української нації в період протікання етнонаціональних процесів сучасності в Україні та уникнення потенційних загроз для державності України. В нинішній час протікання історичних подій дуже актуальним стає застосування цього аналізу, особливо в період вибору вектору майбутнього розвитку України, що виокремлює необхідність дослідження правового регулювання у даній сфері та потребує подальшого вивчення та реформування інституційної системи захисту прав національних меншин і корінних народів за для забезпечення ефективного функціонування механізму взаємодії між органами державної влади та національно-культурними товариствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процеси реалізації права на самовизначення не протікають миттєво, вони практично завжди дуже повільні та досить складні, а інколи це право взагалі не реалізовується, оскільки право на самовизначення зачіпає інтереси великої кількості різноманітних спільнот та окремих осіб та вимагає наявності низки внутрішньо-національних та зовнішніх умов.

В силу різноманітних політичних та міграційних процесів, Україна все більш дрейфує в бік поліетнічності, як і для будь-якої поліетнічної держави, питання національних меншин є перманентно актуальним і потребує постійного вивчення та аналізу. Утворення України як самостійної держави призвело до вирішення завдання – вироблення власної концепції національної політики щодо національних меншин. Особливість ситуації полягала в необхідності одночасного пошуку оптимальних шляхів розвитку як української нації так і національних меншин, адже в УРСР, що була складовою Радянського Союзу, українці не були реально нацією більшості. Це виявлялось, зокрема, в мовній політиці, в системі управління, економіки, освіти та на інших напрямках. Теж саме спостерігалось відносно національних меншин та здійснювався вплив на рідні мови національ-

них груп, що проживали на території УРСР, представники яких все більше втрачали національну ідентифікацію, поповнювали інтернаціональну групу «радянських людей». Сьогодні вимога щодо реформування законодавства про національні меншини є однією з умов, яку Європейський Союз ставить перед Україною на шляху до повноправного членства. Тому прийняття низки законів відносно цього заслуговує на позитивну оцінку. Разом з тим, динамічні мілітаристські процеси сьогодення, потребують врахування міграційних рухів 2022-2023 рр., а саме представників як української нації більшості, так і інших етнічних груп. Внаслідок цього внутрішня етнічно-групова структура суттєво змінилася і продовжує змінюватися.

Термін «національні меншини» почав вживатися порівняно недавно і його розуміння ґрунтується на основі підходів, які пропонують провідні дослідники, але аналізуючи проблему національних меншин, можна дійти до висновку, що науковці ще не виробили єдиних підходів та оцінок. У науковій літературі сьогодення ще не існує чіткого і сталого тлумачення терміна «національна меншина».

В фундаменті визначення поняття «національна меншина» дослідниками був реалізований комплексний підхід, який включає всі типологічні та видові різновиди, що базуються на загальних критеріях, а саме були виділені такі критерії, як кількісний критерій та термін проживання на території держави, критерій домінування, наявності громадянства, наявності стійких етнічних, релігійних і мовних характеристик, почуття солідарності. В час проголошення незалежності в Україні, згідно з законодавством, до «національних меншин» належали групи громадян, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. Це свідчить про те, що більшість критеріїв, які є основними для визначення національних меншин у багатьох країнах світу (чисельність, термін проживання на території держави) не був визначальними в Україні [1, 11].

Проблема захисту прав національних меншин для України мало і має дуже актуальне значення за всіх часів, як і для більшості інших європейських країн. Захист прав національних меншин в державі гарантується законодавством. Розробка юридичної бази етнополітики в умовах незалежної України завжди була пов'язана з вимогами часу та різноманітних процесів, які протікали протягом певних періодів, її безумовно можна поділити на етапи:

– Етап який починався від проголошення Декларації прав національностей України від 01.11.1991 р. [2] і тривав до прийняття Закону України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. [3].

– Етап який розпочався після прийняття Закону України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. і завершився прийняттям Конституції України від 28.06.1996 р. [4].

– Після прийняття Конституції України від 28.06.1996 р. розпочався новий етап сучасності розвитку та становлення законодавства про національні меншини України [5, 54].

Україна, як суб'єкт міжнародного права і рівноправний учасник міжнародного спілкування, ратифікувала переважну більшість конвенцій та угод у галузі захисту прав людини. З урахуванням цього державна етнополітика України повинна здійснюватись також відповідно до Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і Факультативного протоколу до нього; Декларації 47-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин; Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі «Про права людини» (Гельсінкі, 1 серпня 1975 р.); документу Копенгагенської конференції з питань людського виміру НБСЄ; гаазьких рекомендацій з прав національних меншин на освіту; ослівських рекомендацій щодо мовних прав національних меншин та інших міжнародних документів.

Особливого значення в галузі захисту прав національних меншин для України набула підписана нею 15 вересня 1995 р. Рамкова конвенція про захист національних меншин. 26 січня 1998 р. Рамкову конвенцію було ратифіковано Верховною Радою України і з 1 травня 1998 р. вона набула чинності для нашої держави. Відповідно до ст. 9 Конституції України Рамкова конвенція стала частиною національного законодавства нашої держави, її настанови та принципи є обов'язковими для виконання державними та судовими установами, органами системи юстиції, а також посадовими особами законодавчих та виконавчих органів України.

Новий етап етнополітики досить кардинально відрізняється від попередніх та закладає у майбутньому загрози для старту можливих процесів, які можуть стать важко контрольованими або зовсім не контрольованими та можуть призвести до непрогнозованих наслідків.

Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. став суттєвим нормативно-правовим актом, який мав завдання щодо регулювання та захисту прав національних меншин.

Згідно преамбули цього Закону було затверджено, що Верховна Рада України виходячи із життєвих інтересів української нації та всіх національностей в справі розбудови незалежної демократичної держави, визнаючи нерозривність прав людини і прав національностей, прагнучі реалізувати Декларацію прав національностей України, дотримуючись міжнародних зобов'язань щодо національних меншин, приймає цей Закон з метою гарантування національним меншинам права на вільний розвиток.

Згідно ст. 3 до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою, тобто українці в даній нормі визнавалися національною більшістю, а в преамбулі вживалась українська нація, як титульна більшість.

Після внесення багатьох змін до Закону України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р., на сьогоднішній день, який вже втратив чинність від 01.07.2021 р., було прийнято новий Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р. [6] Преамбула даного закону проголошує, що Верховна Рада України, виходячи з інтересів Українського народу – громадян України всіх національностей щодо розбудови суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, базуючись на Конституції України, Декларації прав національностей України, керуючись положеннями Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, інших міжнародних договорів щодо прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, прагнучи до створення належних умов для реалізації і захисту прав усіх осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України, збереження і розвитку їх мовної, культурної, етнічної, релігійної самобутності, забезпечення повноцінного розвитку як частини українського суспільства, поважаючи культурне розмаїття та заохочуючи міжкультурний діалог з метою розвитку взаєморозуміння, взаємоповаги та співробітництва між усіма особами, які проживають у межах території України, незалежно від етнічної, культурної,

мовної або релігійної приналежності, забезпечуючи рівність громадян України незалежно від етнічного походження, консолідуючи українську націю, приймає цей Закон з метою визначення особливостей суспільних відносин щодо забезпечення реалізації прав і свобод особами, які належать до національних меншин (спільнот) України.

Даний закон прийнятий вже виходячи з інтересів Українського народу – громадян України всіх національностей та для консолідації української нації, з метою визначення особливостей суспільних відносин щодо забезпечення реалізації прав і свобод особами, які належать до національних меншин (спільнот) України, а не із життєвих інтересів української нації та всіх національностей, з метою гарантування національним меншинам права на вільний розвиток. Тобто в даному Законі прийнятому для консолідації української нації законодавці розглядають українську націю не як титульну більшість, а як політичну націю, яка включає в себе національні меншини (спільноти) України, а по задуму, як сукупність спільнот, включаючи і українську спільноту, ставляючи українську націю майже в один ряд з національними меншинами.

Перший варіант проєкту нового закону про національні меншини було винесено на громадське обговорення два роки тому. Але ту версію так і не подали до парламенту. Натомість з'явилася нова – з назвою «Про національні спільноти України». Не лише в назві, а й у всьому тексті документа слово «меншини» замінили на «спільноти». Причиною такої метаморфози розробники закону спирались на те, що, мовляв, представники деяких організацій національних меншин сам термін «меншини» вважають образливим. Найактивніше просував заміну «меншин» на «спільноти» очільник організації «Рада національних спільнот України» Ашот Аванесян. Ця «образ» на загальновизнаний правовий термін і обіцянка депутатів піти назустріч побажанням «ображених» створила серйозну проблему тому, що в Конституції, та й у всьому державному законодавстві є термін «національні меншини», але немає жодних норм щодо «національних спільнот». Термін «національні меншини» вживається також у міжнародних угодах, ратифікованих Україною, і в праві ЄС. І, зрештою, в самому рішенні ЄС про те, що Україна мала ухвалити нове законодавство про національні меншини.

Ухвалювати базовий закон про національні меншини, замінюючи чіткий і зрозумілий термін якимось широким незрозумілим, видава-

лося не доречним. Але оскільки тезу, що слово меншини «принизливе», а в Україні, «не меншини, а спільноти» публічно проголосив президент Зеленський, ситуація зайшла в глухий кут, але був знайдений вихід із ситуації було прийнято новий Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р. Незграбна конструкція зі словом «спільнота» в дужках повторюється по всьому тексту Закону 170 разів. Саме даний термін «спільноти» закладає у майбутньому загрози для старту можливих процесів, які можуть призвести до непрогнозованих наслідків.

З огляду на перебіг подій стосовно прийняття Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р., проглядається можливий початок процесу з демонтажу національних меншин та української більшості та перехід до спільнот, тобто українська, єврейська, польська та інші спільноти юридично можуть бути зрівняні. Дані новації в даному Законі не викликали в політичному просторі України дискусій та занепокоєнь та дозволяють в майбутньому окрім української нації затвердити на законодавчому рівні включаючи Основний Закон декілька титульних націй.

Згідно ст. 1 Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р., національна меншина (спільнота) України – це стала група громадян України, які не є етнічними українцями, традиційно проживають на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, об'єднані спільними етнічними, культурними, історичними, мовними та/або релігійними ознаками, усвідомлюють свою приналежність до неї, виявляють прагнення зберегти і розвивати свою мовну, культурну, релігійну самобутність. Тобто українці за національністю більш не згадуються відповідно до попередньої законодавчої бази.

У 2015 році був ухвалений Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. [7], згідно якого була додана нова міжтериторіальна адміністративна одиниця. Даний Закон дозволяє наявним громадам об'єднуватися у більші одиниці. Як вважають експерти, реформа децентралізації в Україні унікальна і не повторює досвід інших країн. Основною метою реформи можна назвати створення сприятливих умов для розвитку територіальних громад і забезпечення доступу суспільства до послуг шляхом формування нових спільнот, та делегування більшої частини повноважень до базового рівня, чіткого розподілу обов'язків. Таким чином, громади матимуть змогу відпові-

дати за початкову та середню загальну освіту, охорону здоров'я, будівництво, комунальне господарство та місцеву інфраструктуру, тобто від часу народження нових поколінь з'являється можливість формувати в них в нових спільнотах певного світогляду.

Терміни громада та спільнота є досить тотожними.

Громада – група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів тощо.

Спільнота – це об'єднання людей, згуртованих спільними умовами життя, метою (цілями) та інтересами.

Згідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. ст. 1 декларує, що цей Закон регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад. П. 3 ч. 1 ст. 4 наголошує, що об'єднана територіальна громада має бути розташована в межах території Автономної Республіки Крим, однієї області, п. 4 ч. 1 ст. 4 стверджує, що при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади, п. 6 ч. 1 ст. 4 регламентує, що об'єднання територіальних громад здійснюється відповідно до перспективних планів формування територій громад Автономної Республіки Крим, області.

Згідно ч. 1 ст. 19 Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р. вказано, що з метою збалансованого врахування інтересів осіб, які належать до національних меншин (спільнот), сприяння діяльності громадських об'єднань національних меншин (спільнот) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації за ініціативою таких громадських об'єднань утворюють Центр національних меншин (спільнот) відповідної адміністративно-територіальної одиниці (далі – Центр національних меншин (спільнот)). Порядок утворення та функціонування Центру національних меншин (спільнот) визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері національних меншин (спільнот), абз. 3 ч. 2 ст. 19 стверджує, що у місцях традиційного проживання національних меншин (спільнот) за ініціативою громадських об'єднань національних меншин (спільнот) сільські,

селищні, міські ради можуть утворювати Центр національних меншин (спільнот) відповідної територіальної громади.

У 2021 році був ухвалений Закон України «Про корінні народи України» від 01.07.2021 р. [8] Згідно преамбули цього Закону було затверджено, що Верховна Рада України задля сприяння консолідації та розвитку української нації, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів України, відповідно до Конституції України та законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, базуючись на Декларації прав національностей України, спираючись на статтю 1 Статуту Організації Об'єднаних Націй, Віденську декларацію та Програму дій, прийняті на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 року, Декларацію Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, враховуючи Постанову Верховної Ради України від 20 березня 2014 року № 1140-VII «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави», приймає цей Закон, що визначає права корінних народів України та особливості їх реалізації.

Відповідно до ст. 1 Закон України «Про корінні народи України» від 01.07.2021 р.:

1. Корінний народ України – автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України.

2. Корінними народами України, які сформувались на території Кримського півострову, є кримські татари, караїми, кримчаки.

3. Представницькі органи корінних народів України – відповідні представницькі інститути, що створюються корінними народами і відповідно до Конституції та законів України наділяються правом представляти корінні народи та приймати рішення від їх імені (далі – представницькі органи).

Тобто українці в цьому Законі не згадуються, як корінний народ України, хоча міжнародне право не забороняє наділити українців статусом корінного народу, законодавці не наділили їх цим статусом.

Також слід зауважити корінний народ України – це теж спільнота, сформована на території України. На даний момент наявні заяви окремих

представників корінних народів щодо їх етнічної території, які виходять за межі адміністративних одиниць Автономної Республіки Крим та областей. Відповідно до ч. 5 ст. 2 Закону України «Про корінні народи України» від 01.07.2021 р. держава сприяє формуванню спроможностей територіальних громад, які б відповідали місцям компактного проживання корінних народів України. Таким чином можна впевнено стверджувати, що корінні народи України – це найбільш вагомі спільноти в українському законодавстві.

Тобто норми Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р., Закону України «Про корінні народи України» від 01.07.2021 р. та Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. кореспондуються між собою, підходять до тієї межі коли на законодавчому рівні національні меншини (спільноти) можуть потенційно в майбутньому створити автономії де-факто в межах областей України Автономної Республіки Крим, м. Києва та м. Севастополя, що закладає у майбутньому загрози для старту можливих процесів, які можуть стати важко контрольованими або зовсім не контрольованими та можуть призвести до непрогнозованих наслідків та можуть нести в собі загрози державності України.

Висновок. Таким чином, проаналізувавши вищезазначене можна дійти висновку, що етнонаціональні процеси у період сучасності мають дуже важоме значення для майбутнього України. Ті виклики, які стоять перед державою в теперішній період боротьби за свою незалежність на фоні геополітичного світового розлому та переходу людства до нового технологічного укладу, не дозволяють нехтувати та не брати до уваги міграційні рухи 2022-2023 рр., прийняті та проаналізовані нормативно-правові акти в своїх нормах мають дезорганізаційні аспекти державності України. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р., Закон України «Про корінні народи України» від 01.07.2021 р. та Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р., ще зазнають не однієї трансформації, хоча вони в більшості і спирається на міжнародні норми, але повністю не враховують ті етнонаціональні процеси сьогодення що протікають в Україні. Отож, важливим аспектом в частині ефективного функціонування та розвитку інститутів української нації та національних меншин є сучасне, узгоджене, дієве нормативно-правове забезпечення на всіх рівнях

публічного управління, збудоване на глибокому аналізі історичного минулого та міжнародного досвіду в цьому напрямку.

Основні положення національних актів щодо поліетнічності повинні спиратись на Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. [9], яка проголосила, що «громадяни республіки всіх національностей становлять народ України», закріпила рівність усіх громадян України перед законом, незалежно від расової та національної належності, а також гарантувала «всім національностям, що проживають на території республіки, право їхнього вільного національно-культурного розвитку». Також слід врахувати досвід минулого періоду етапів розвитку національних меншин, а саме політичних процесів 1917–1921 рр. коли коло прав національних меншин задекларованих в Конституції УНР 1918 р. [10] було більш широким.

Захист національних меншин має, безумовно, політичні засади і пов'язаний зі створенням та збереженням клімату довіри між різними секторами суспільства, але він повинен бути підкріплений відповідним правовим інструментом як на національному, так і на міжнародному рівні. Особливої актуальності набуває це твердження в умовах політичних подій останніх років. Ні в кого не виникає сумніву, що неврахування інтересів цих груп населення в процесі формування внутрішньої та зовнішньої політики за певних умов може призвести до внутрішньодержавних конфліктів.

Діяльність національних меншин активізується і цей процес переходить у політичну площину, а тому національні меншини потрібно розглядати як потенційно впливовий політичний фактор. За останні роки в Україні чітко простежується тенденція щодо активізації діяльності національних меншин, які виходять на арену суспільно-політичних відносин держави, і, окрім культурних, освітніх та релігійних інтересів, все активніше ставиться питання задоволення політичних інтересів. Це закономірне явище, характерне для усіх суспільств, однак його вирішення великою мірою залежить від рівня демократичності самого суспільства.

Права національних меншин слід розглядати як особливі права – певна форма позитивних дій, спрямованих на те, щоб меншини змогли зберегти свої особливості та традиції, причому права національних меншин так само важливі для забезпечення рівного поводження, як і недискримінація. Реалізація права меншин означатиме також отримання меншинами

такого статусу, який би їх задовольняв, а більшістю розглядався як природний, як такий, що гарантує будь-якій меншині можливість вільно користуватися рідною мовою, створювати й керувати своїми навчальними закладами, та брати участь у політичному та економічному житті держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агафонова І. Історія і культура національних меншин як об'єкт наукового дослідження. Відродження. 1993. № 9.
2. Декларації прав національностей України від 01.11.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text>
3. Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12.#Text>
4. Конституції України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ed19960628#Text>
5. Історичний досвід залучення національних меншин та розбудова Української держави // Державність. – 1994. – № 1 – 2.
6. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2827-20#Text>
7. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
8. Закон України «Про корінні народи України» від 01.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1616-20#Text>
9. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
10. Конституція Української Народної Республіки 29 квітня 1918 року URL: https://constituanta.blogspot.com/2011/02/1918_21.html
11. Семенець-Орлова І. Стратегічне управління як системний засіб управління освітніми змінами. *Theory and practice of public administration*. 2015. № 3, С. 52-60.

REFERENCES:

1. Ahafonova Y., (1993). Istoriia i kultura natsionalnykh menshyn yak ob'ekt naukovoho doslidzhennia, (p. 11). Vidrodzhennia [in Ukrainian].
2. Deklaratsii prav natsionalnostei Ukrainy vid 01.11.1991 r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro natsionalni menshyny v Ukraini» vid 25.06.1992 r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12.#Text> [in Ukrainian].
4. Konstytutsii Ukrainy vid 28.06.1996 r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр/ed19960628#Text> [in Ukrainian].

5. Istorychnyi dosvid zaluchennia natsionalnykh menshyn ta rozbudova Ukrainiskoi derzhavy, (1994), Derzhavnist, № 1 – 2 [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy «Pro natsionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy» vid 13.12.2022 r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2827-20#Text> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad» vid 05.02.2015 r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy «Pro korinni narody Ukrainy» vid 01.07.2021 r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1616-20#Text> [in Ukrainian].
9. Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy vid 16.07.1990 r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> [in Ukrainian].
10. Konstytutsiia Ukrainiskoi Narodnoi Respubliky 29 kvitnia 1918 roku. Retrieved from: https://constituanta.blogspot.com/2011/02/1918_21.html [in Ukrainian].
11. Semenets-Orlova, I. (2015). Strategichne upravlinnja jak systemnyj zasib upravlinnja osvitynomy zminamy [Strategic management as a systemic tool for managing educational change]. *Theory and practice of public administration*, 3, 52-60.